

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΤΖΑΚΙΩΤΗΣ

ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΙΣ ΣΕΡΡΕΣ ΤΟ ΜΑΗ ΤΟΥ 1888

(Ο καθολικός ιερέας της Καβάλας επισκέπτεται την πόλη)

Η ιστορία των Ιερέων της Ιεραποστολής, ή Λαζαριστών¹, στο μακεδονικό χώρο αρχίζει το 1783· τότε οι ιερείς της Ιεραποστολής εγκαθίστανται στη Θεσσαλονίκη διαδεχόμενοι τους Ιησουίτες². Τον επόμενο αιώνα οι Λαζαριστές της Θεσσαλονίκης³ ιδρύουν δύο νέες ιεραποστολές στη Μακεδονία: το 1856 στο Μοναστήρι και το 1887 στην Καβάλα.

Για την ίδρυση της ιεραποστολής στην Καβάλα⁴, που εδώ μας ενδιαφέρει, αφορμή αποτέλεσε ο θάνατος ενός παιδιού μιας σημαντικής καθολικής οικογένειας της πόλης· το γεγονός αυτό προέβαλε για μια φορά ακόμη την ανάγκη των καθολικών της Καβάλας για την παρουσία στην πόλη ενός δικού τους ιερέα. Το αίτημά τους έμελλε να ικανοποιηθεί σύντομα, αφού μετά τον ερχομό ενός ιερέα από τη Θεσσαλονίκη για την τέλεση της κηδείας του παραπάνω παιδιού (12 Σεπτεμβρίου 1887) αποφασίστηκε η μόνιμη εγκατάστασή του.

Η ίδρυση της ιεραποστολής της Καβάλας πραγματοποιείται στις 13 Οκτωβρίου 1887 από τον κ. Casimit Hyvert, και είναι η πρώτη φορά που καθολικός ιερέας εγκαθίσταται μόνιμα στην πόλη αυτή, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή.

Ο κ. Casimit Hyvert⁵, γεννημένος το 1836 στην Aveyron της Γαλλίας, έγινε μέλος του τάγματος το 1858, στο Σεμινάριο του Αλγερίου, και υπηρέτησε στο Κολλέγιο της Σμύρνης για 25 χρόνια· το 1883 έφθασε στη Θεσσαλονίκη, όπου προσέφερε

τις υπηρεσίες του ως τη στιγμή της μετάθεσής του στην Καβάλα. Εκεί παρέμεινε επικεφαλής της ιεραποστολής έως το 1893, οπότε μετατέθηκε ως ηγούμενος στο Μοναστήρι (1894-1902).

Μερικούς μήνες μετά την εγκατάσταση του κ. C. Hyvert στην Καβάλα, έρχεται στην πόλη ένας άλλος ιερέας, ο κ. Antoine Lacot, καθώς και ένας αδελφός, ο κ. Lafaye, για να βοηθήσουν το έργο της νέας ιεραποστολής⁶. Η τριμελής πια ιεραποστολή θεωρεί καθήκον της να προσφέρει θρησκευτικές υπηρεσίες όχι μόνο στη μικρή καθολική παροικία της Καβάλας, αλλά και στις μερικές δεκάδες καθολικών των Σερρών, της Δράμας, της Ξάνθης, ακόμη και της Χαλκιδικής⁷· η εκτέλεση αυτού του καθήκοντος πραγματοποιείται με τα συχνά ταξίδια του κ. C. Hyvert στις παραπάνω περιοχές, πράγμα που είναι αρκετά δύσκολο για την εποχή.

Ο ιδρυτής του οίκου της Καβάλας βρίσκεται σε τακτική επικοινωνία, μέσω επιστολών, με τον Γενικό ηγούμενο του τάγματος στο Παρίσι, τον κ. Antoine Fiat· με τις επιστολές αυτές ενημερώνει τον Γενικό ηγούμενο για την πορεία της ιεραποστολής του, αλλά και του αναφέρει γεγονότα που τον εντυπωσίασαν. Μέσα στο πλαίσιο αυτό διηγείται στον «κύριο και σεβασμιότατο Πατέρα» του, με πολλές λεπτομέρειες, τα πρώτα του ταξίδια στις περιοχές τις οποίες η ιεραποστολή της Καβάλας υπηρετούσε.

Αυτό το ενδιαφέρον περιεχόμενο των επιστολών του κ. C. Hyvert προσφέρεται στο σημερινό ερευνητή, χάρη στη δημοσίευσή του στα *Annales de la Mission*⁸. Έτσι οι επιστολές αυτές, συνολικά επτά, μας δίνουν αρκετές και ποικίλες πληροφορίες; γεωγραφικές, λαογραφικές, αρχαιολογικές και δημογραφικές, κυρίως για την περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας.

Όλες οι επιστολές, εκτός από μία, γράφτηκαν από τον κ. C. Hyvert στην έδρα της ιεραποστολής του, στην Καβάλα. Θα αρχίσουμε την παρουσίαση των επιστολών μ' αυτήν που αποτελεί εξαίρεση, δηλαδή μ' αυτήν που γράφτηκε στις Σέρρες στις 18 Μαΐου 1888 και αναφέρεται αποκλειστικά στο πρώτο ταξίδι του ιερέα στην πόλη αυτή⁹ (στο «Επίμετρο» του κειμένου δημοσιεύεται η επιστολή στην πρωτότυπη μορφή της).

Ας αφήσουμε όμως τον ίδιο να μας διηγηθεί το ταξίδι του.

Σέρρες (Μακεδονία), 18 Μαΐου 1888

Κύριε και σεβασμιότατε Πατέρα,
Την ευλογία σας, παρακαλώ!

Στις 7 του τρέχοντος, έπρεπε να πάω στις Σέρρες, για να μεταδώσω το μυστήριο του βαπτίσματος σε ένα παιδί και για να προετοιμάσω για μετάληψη ένα νέο κορίτσι δεκατεσσάρων ετών. Επωφελήθηκα από το ταξίδι ενός φίλου μας, που είναι επιθεωρητής της *régie*¹⁰, για να έχω προστασία από τους ληστές και για να κάνω δωρεάν αυτό το μακρύ ταξίδι, συνήθως πολύ δαπανηρό. Μπορεί κανείς να πάει στις Σέρρες, εν μέρει από θάλασσα και εν μέρει από ξηρά ή μόνο από ξηρά. Σε μερικές ώρες, ένα αυστριακό ατμόπλοιο μας αποβιβάζει στον κόλπο του Ορφανού¹¹, όπου, έπειτα από κάποιες ώρες που περάσαμε σ' ένα χάνι, ανεβαίνουμε σε αμάξι, για να συνεχίσουμε το δρόμο μας ως τις Σέρρες. Αυτή η πόλη απέχει από τη θάλασσα πενήντα χιλιόμετρα. Μπορεί κανείς να κάνει αυτή την απόσταση σε επτά ή οκτώ ώρες· όμως τα

πλημμυρισμένα ποτάμια και οι λίμνες τις οποίες δημιούργησε η βροχή που έπεσε τις προηγούμενες μέρες μας αναγκάζουν να περάσουμε τη νύχτα σ' ένα μεγάλο χωριό, που ονομάζεται Νιγρίτα¹².

Φτάσαμε τη στιγμή που οι κάτοικοι, μετά τον εορτασμό του Πάσχα, παραδίδονταν στο χορό και επιδίδονταν στους διαγωνισμούς ενός είδους ιπποδρομίου: Το παλικάρι του τόπου γυρίζει έναν τροχό, στις άκρες του οποίου είναι συνδεδεμένα κομμάτια ξύλου που αντικαθιστούν τα άλογα. Όλα αυτά τα παιχνίδια γίνονται στην κεντρική πλατεία μπροστά σε όλο τον κόσμο. Οι πολύχρωμες φορεσιές των κοριτσιών και των γυναικών μού θύμισαν τα δικά μας χωριά της Rouergue¹³. Αμέσως μόλις οι χωρικοί αυτοί παίρνουν είδηση τα αμάξια μας (γιατί ήμασταν ένα ολόκληρο καραβάνι), διακόπτουν τα παιχνίδια τους και έρχονται προς εμάς, για να ρωτήσουν με περιέργεια ποιοι είμαστε, από πού ερχόμαστε και πού πηγαίνουμε. Αλλά φεύγουμε γρήγορα και νά 'μαστε στο σπίτι ενός καλού χωρικού του τόπου, που μας παρέχει θερμή φιλοξενία. Αφού φάγαμε ένα κομμάτι από το ψητό αρνί που μας είχαν προσφέρει ολόκληρο, πήγαμε λίγο να ξεκουραστούμε. Την επομένη σηκωθήκαμε πρωί πρωί, για να συνεχίσουμε το δρόμο μας για τις Σέρρες. Ήταν 8 Μαΐου, μια μέρα που μπορούσε να μας είναι μοιραία, καθώς θα σας διηγηθώ λίγο παρακάτω.

Η βλάβιση προσέφερε στα μάτια του ταξιδιώτη το πιο ωραίο θέαμα, αλλά δυστυχώς οι βροχές των προηγούμενων ημερών είχαν πλημμυρίσει ένα μέρος της πεδιάδας, την οποία έπρεπε να διασχίσουμε.

Δεν προλαβαίναμε να περάσουμε ένα ρυάκι, αληθινό έλος, και έπρεπε να ετοιμαστούμε να περάσουμε κι άλλα. Μερικές φορές το νερό έφτανε το ύψος της πόρτας του αμαξιού. Κατάλαβα έπειτα από λίγο ότι αυτός ο λασπωμένος στίβος θα μπορούσε να έχει ένα μοιραίο τέλος. Ερχόμουν να κάνω λιτανεία, αφού ήταν η δεύτερη μέρα των Rogations¹⁴, όταν φθάνουμε σε

μία μεγάλη ξύλινη γέφυρα που περνά πάνω από τον Kara-Sou Strumitza¹⁵, στο σημείο όπου ο ποταμός αυτός εκβάλλει μέσα στη λίμνη Takino¹⁶.

Ο οδηγός της άμαξάς μας, μη μπορώντας να διακρίνει την άκρη της γέφυρας εξαιτίας της υπερχειλίσης του ποταμού, παρασύρει ένα χονδρό δοκάρι, που ξεκαρφώνεται, και το αμάξι μας ανατρέπεται, οι σούστες σπάνε, και ο υπηρέτης σας πέφτει μέσα στον Kara-Sou. Αν η άμαξά μας ήταν εντελώς κλεισμένη, θα παθαίναμε ασφυξία από το νερό. Μόνη μου έγνοια ήταν να απαλλαγώ από τον φόβο και να στεγνώσω τα ρούχα μου στον ήλιο. Ενώ ένας πλούσιος Τούρκος μπέης μας πρόσφερε γενναιοδωρή φιλοξενία στην αγροικία του, ένας από τους συνοδούς μας πήγε να βρει ένα αμάξι στις Σέρρες, από τις οποίες απείχαμε μόνο μερικές λεύγες.

Serrés είναι το παραφθαρμένο όνομα της Cérés¹⁷. Αυτή η πόλη ήταν αφιερωμένη στη θεά Cérés λόγω της γονιμότητας του εδάφους της. Κτισμένη πάνω σ' ένα βουνάκι, που συνδέεται με τη Ροδόπη στα βορειοδυτικά, βλέπει να ξεδιπλώνεται στα πόδια της η ωραία πεδιάδα, η οποία φέρει το όνομά της και εκτείνεται 65 χιλιόμετρα σε μήκος και 15 σε πλάτος.

Περιβαλλόμενες από μικρές εύφορες κοιλάδες, οι Σέρρες προσφέρουν στα μάτια του ταξιδιώτη τα γραφικότερα τοπία. Υπάρχουν μικρά δάση, κήποι διακοπτόμενοι από μύρια ρυάκια, τα οποία μοιάζουν να προκαλούν τον περιπατητή ν' αναπαυτεί και να δροσιστεί. Επίσης, σε όλες τις μεριές δεν συναντά κανείς παρά υπαίθρια καφενεία, όπου οι κάτοικοι συρρέουν τις γιορτές και τις Κυριακές, για να εισπνεύσουν καθαρό αέρα. Η ίδια η πόλη δεν διαθέτει τίποτε αξιοπαρατήρητο: φέρει τη σφραγίδα της απώτατης αρχαιότητας, αλλά οι σύγχρονες οικοδομές τείνουν να την εξαφανίσουν. Στην πόλη αυτή δεσπόζει ένα φρούριο ερειπωμένο. Κτίστηκε σε δύο διαφορετικές και αρκετά απομακρυσμένες εποχές, καθώς οι κατώτερες κατασκευές

διαφέρουν ουσιαστικά από τις ανώτερες, οι μεν ρωμαϊκού ρυθμού, οι δε βυζαντινού. Σύμφωνα με μια ελληνική επιγραφή που μπορεί κανείς να διαβάσει πάνω σ' έναν πύργο¹⁸, μία ευσεβής γυναίκα με το όνομα Ελένη ήταν αυτή που, καθώς λέγεται, συνεισέφερε στην κατασκευή αυτού του φρουρίου. Στον περίβολό του βρίσκεται ένα παρεκκλήσι¹⁹, κι αυτό ερειπωμένο, που χρησιμεύει ως καταφύγιο στα κοπάδια που βόσκουν στα περίχωρα αυτού του φρουρίου.

Οι πυργοδεσπότες μπορούσαν να πάνε από ένα υπόγειο πέρασμα στο μητροπολιτικό ναό²⁰, ο οποίος βρίσκεται 150 μέτρα παρακάτω. Αυτή η εκκλησία χρονολογείται από το έτος 300 της χριστιανικής εποχής, αλλά έγινε παρανάλωμα της φωτιάς εδώ και μερικά χρόνια: ανάμεσα στα υπολείμματά της, διακρίναμε τους χονδρούς κίονες από μάρμαρο, οι οποίοι στηρίζουν το θόλο της σημερινής εκκλησίας.

Κοντά στην πόλη των Σερρών βρίσκεται ένα ελληνικό μοναστήρι που φέρει το όνομα του Αγίου Γεωργίου²¹. Συνάντησα έναν ιερέα που με προσκάλεσε να επισκεφθώ την εκκλησία, όπου κήρυττε, όπως μιλά κανείς σ' ένα δημόσιο χώρο. Στο εξωτερικό μέρος της εκκλησίας, εξετάζοντας δύο τοιχογραφίες δεν μπορούσα να αναγνωρίσω τα πρόσωπα που αναπαριστούσαν. «Βλέπετε, μου λέει ο ιερέας αυτός, τις προσωπογραφίες του Μάρκου της Εφέσου και του πατριάρχη Γεννάδιου Σχολάριου». Στο όνομα του Μάρκου της Εφέσου, θυμήθηκα αμέσως «le faussaire pris en flagrant délit»²² στη σύνοδο της Φλωρεντίας.

Αυτός ο Γεννάδιος Σχολάριος είναι ο πατριάρχης στον οποίο ο σουλτάνος Μωάμεθ ο Β' παραχώρησε για έδρα την εκκλησία των Αγίων Αποστόλων, αφού κράτησε για τον εαυτό του την εκκλησία της Αγίας Σοφίας. Είναι αυτός ο πατριάρχης που πήγε να εγκαταστήσει το πατριαρχείο στο Φανάρι, αφού ζήτησε γι' αυτό την άδεια από τον Μωάμεθ το Β'. Μετά πέντε έτη, ο Σχολάριος, απογοητευμένος από το

αξιώμά του, εγκατέλειψε την Κωνσταντινούπολη και ήρθε να εγκατασταθεί τελικά στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Βαπτιστή²³, μιάμιση ώρα από τις Σέρρες. Εκεί είναι που πέθανε και ακόμη και σήμερα βλέπει κανείς τον τάφο του.

Η πόλη των Σερρών έχει πληθυσμό εικοσιτριών ως εικοσιπέντε χιλιάδων κατοίκων, Τούρκων, Ελλήνων και Καθολικών. Οι χριστιανοί είναι όλοι βουλγαρικής ή βλαχικής καταγωγής. Μιλούν την ελληνική γλώσσα, αλλά στις οικογένειές τους η βουλγαρική γλώσσα χρησιμοποιείται συχνά και είναι πάντα κατανοητή.

Κάνουν όλες τις προσπάθειές για να ξεχάσουν την καταγωγή τους, και τα σχολεία είναι το ισχυρό μέσο που χρησιμοποιείται, για να εξαφανίσει κάθε ίχνος της βουλγαρικής. Απόδειξη ότι αυτός ο πληθυσμός ήταν άλλοτε βουλγαρικός: ο μητροπολιτικός ναός ανήκει κατά το ήμισυ στους Έλληνες, που μιλούν ελληνικά, και κατά το ήμισυ στους Βούλγαρους²⁴, οι οποίοι έχουν τώρα ένα παπά για τη λειτουργία.

Αφού έθιξα το ζήτημα των σχολείων, επιτρέψτε μου, κύριε και σεβασμιότατε Πατέρα, να σας πω λίγα λόγια γι' αυτό. Στα σχολεία αυτά φοιτούν χίλιοι επτακόσιοι μαθητές, αγόρια και κορίτσια. Υπάρχουν τάξεις αρχαίων και για τα δύο φύλα και ανώτερες τάξεις, οι οποίες μέσα στη χώρα ονομάζονται γυμνάσια. Σ' αυτά τα γυμνάσια είναι που προετοιμάζουν τους δασκάλους και τις δασκάλες του σχολείου, οι οποίοι προορίζονται για τα πολυάριθμα γειτονικά χωριά των Σερρών. Ίσως σας έδωσα την εντύπωση ότι σ' αυτά τα ιδρύματα παίρνει κανείς καλή μόρφωση. Δεν μπορώ να εκφέρω καμία γνώμη πάνω στο ζήτημα: μόνο επισκεπτόμενος τις τάξεις των αρρένων, παραβρέθηκα στην ερμηνεία μιάς ωδής του Ορατίου. Στο γυμνάσιο των θηλέων, βρήκα ένα δάσκαλο που παρέδιδε στις νεαρές δεσποινίδες μαθήματα ψυχολογίας.

Αυτά τα διάφορα ιδρύματα υστερούν πολύ στην καθαριότητα και στον εξοπλισμό. Το εργαστήριο της φυσικής είναι πολύ

φτωχό. Τουλάχιστον όμως διαθέτει τα κυριότερα κατάλληλα γι' αυτή τη μελέτη όργανα. Μπορώ να πω ότι το σύνολο των διδασκόντων, είτε στα σχολεία των αρρένων είτε στα σχολεία των θηλέων, μου επεφύλαξαν μία θερμή υποδοχή. Κολακεύονται, όταν τους επισκέπτονται οι ξένοι και δεν φοβούνται να ζητήσουν τη γνώμη τους για τα σχολεία τους.

Το πιο αξιόλογο μνημείο των Σερρών και αυτό που ευφραίνει περισσότερο την καρδιά του αγίου Βικεντίου είναι ένα νοσοκομείο, κτισμένο πρόσφατα με δαπάνη των πιο επιφανών ανθρώπων του τόπου²⁵. Διαθέτει σαράντα κρεβάτια. Κάθε άρρωστος άνθρωπος, οποιασδήποτε εθνικότητας ή θρησκείας, γίνεται δεκτός και νοσηλεύεται από ένα γιατρό που έχει σπουδάσει στο Παρίσι. Οι συνήθειες και οι κανονισμοί των δικών μας νοσοκομείων εισήχθησαν σ' αυτό. Βλέπεις ένα ιατρείο για τους φτωχούς. Τέτοια έργα είναι αξιέπαινα. Αλλά κανένας ακόμη δεν θα μπορούσε να μιλήσει για ένωση με τη Ρωμαϊκή Εκκλησία: μια λέξη θα ήταν αρκετή για να εκραγεί σκάνδαλο.

Δεν μπόρεσα να δω τον Έλληνα αρχιεπίσκοπο. Βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη. Κατηγορούμενος για τη δημιουργία ενός κόμματος αντίθετου στην τουρκική κυβέρνηση, καθαιρέθηκε αμέσως από το Σουλτάνο, χωρίς προηγούμενη ειδοποίηση στον Έλληνα πατριάρχη²⁵. Οι Έλληνες των Σερρών νιώθουν ακόμη τόσο ταπεινωμένοι εξαιτίας αυτού που αποφεύγουν πολύ να μιλούν στους ξένους για τούτο. Είναι η τιμωρία που αρμόζει σε κάτι που ειπώθηκε πριν από πολύ καιρό: «Προτιμότερο το τουρμπάνι παρά η τιάρα».

Περιττό να σας πω, κύριε και σεβασμιότατε Πατέρα, ότι είμαι αντικείμενο δημόσιας περιέργειας. Εδώ και σαράντα με πενήντα χρόνια κανένας λατίνος ιερέας δεν εμφανίστηκε μέσα στον περίβολο του τείχους των Σερρών²⁷: η περιβολή μου, το καπέλλο μου τους εκπλήττουν. Με ρωτούν τι ήρθα να κάνω. «Ίσως, με ρώτησαν, θα θέ-

λειτουργία να εγκατασταθείτε στις Σέρρες;». Δεν άργησα να δώσω μία αρνητική απάντηση.

Στις Σέρρες έχουμε εικοσιδύο καθολικούς. Τους συγκέντρωσα πολλές φορές στη θεία λειτουργία και τους κήρυξα το λόγο του Θεού. Προετοίμασα ένα νέο κορίτσι δεκατεσσάρων ετών για την πρώτη του μετάληψη. Έδωσα όλη τη δυνατή λαμπρότητα που αρμόζει σ' αυτήν την τελετή. Κάποιοι που έλαβαν την πασχαλινή μετάληψη ήρθαν να μ' ανταμείψουν για τους κόπους μου. Οφείλω να σας ομολογήσω, κύριε και σεβασμιώτατε Πατέρα, ότι αυτοί οι καθολικοί υποφέρουν πολύ από την απουσία ιερέα. Φθάνουν να τα λησμονούν σχεδόν όλα. Θεωρώ τον εαυτό μου πραγματικό σταχυολόγο μέσα στον σιτοβολώνα του Κυρίου. Αυτό το μικρό κέρδος, κύριε και σεβασμιώτατε Πατέρα, επιστρέφει σε σας και στο μικρό Τάγμα μας.

Τη στιγμή που ετοιμαζόμαστε να αναχωρήσουμε, εκθέτουν σε δημόσια θέα τέσσερα «εφάλια ληστών που σκότωσαν στα περικόρια των Σερρών. Είναι μία προειδοποίηση που δίνεται στους ταξιδιώτες. Περιμένω με ανυπομονησία να επιστρέψω. Προηγουμένως πρέπει να ρωτήσουμε ποιος είναι ο ασφαλέστερος δρόμος. Στα βουνά, απ' όπου πρέπει να περάσουμε, σκοτώνουν άνθρωπο και μένουν απαθείς. Φτάνουν ακόμη στο σημείο να πυροβολήσουν ένα δύστυχο φτωχό. Αν αποτύχουν, λυπούνται το μπαρούτι και τη σφαίρα.

Σας ζητώ συγγνώμη γι' αυτήν τη μακροσκελή επιστολή. Αλλά ελπίζω ότι θα συνεισέφερα στο να σας δώσω κάποιες πληροφορίες πάνω σ' αυτό το όμορφο μέρος της Μακεδονίας. Παρακαλώντας να μ' ευλογείτε και να ευλογείτε την ιεραποστολή, ευαρεστηθήτε, κύριε και σεβασμιώτατε Πατέρα, να δεχθείτε τα σεβαστά αισθήματα, με τα οποία είμαι, πολύ υπάκουο τέκνο σας,

C. Hypert
i.p.d.l.m.²⁸

Μετά τη διήγηση του ταξιδιού θεωρούμε

καλό να εξετάσουμε μερικές από τις πληροφορίες που μας δίνονται.

Αρχικά το κείμενο αυτό μας δίνει γενικές πληροφορίες για τα ταξίδια από την Καβάλα στις Σέρρες στα τέλη του προηγούμενου αιώνα: συγκεκριμένα, πληροφορούμαστε ότι για την πραγματοποίηση ενός τέτοιου ταξιδιού εκτός από τον εν γένει χερσαίο δρόμο υπάρχει και ένας άλλος, αυτός που ακολουθεί ο κ. C. Hypert: από την Καβάλα ως τον κόλπο του Ορφανού με ατμόπλοιο και από εκεί ως τις Σέρρες με άμαξα, μέσω της Νιγρίτας. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδρομής ο ταξιδιώτης ήταν δυνατό να ξεκουραστεί σε κάποιο χάνι στον κόλπο του Ορφανού ή στο σπίτι ενός φιλόξενου κατοίκου.

Επιπλέον οι περιπέτειες του Λαζαριστή ιερέα μας φέρνουν αντιμέτωπους με τους κώδικες του συγκεκριμένου ταξιδιού: έτσι βλέπουμε πως η βροχή και οι ληστές αποτελούν τα μεγαλύτερα προβλήματα. Όσον αφορά τη βροχή, ο κ. C. Hypert μας δίνει μια αρκετά ζωντανή εικόνα για το πώς το καιρικό αυτό φαινόμενο μπορούσε να γίνει επικίνδυνο, καθώς πλημμύριζε τα ποτάμια και δημιουργούσε λίμνες, μετατρέποντας μέρος της πεδιάδας των Σερρών σε θάλασσους. Όσον αφορά τους ληστές, παρατηρούμε ότι ο ταξιδιώτης ήταν προστατευμένος, μόνο όταν είχε συνοδούς: στο τέλος της επιστολής μας δίνεται όλη η απανθρωπιά των ληστών της περιοχής, αφού δεν διαστάζουν να σκοτώσουν οποιονδήποτε.

Έπειτα απ' αυτές τις ταξιδιωτικές πληροφορίες είναι ενδιαφέρον να εξετάσουμε μερικές που αφορούν την πόλη των Σερρών: μετά την αναφορά του στη φυσική ομορφιά και στη μνημειακή πλευρά της πόλης, ο ιερέας προσπαθεί να μας δώσει τη δημογραφική του άποψη. Μας λέει λοιπόν ότι οι Σέρρες έχουν εικοσιτρείς με εικοσιπέντε χιλιάδες κατοίκους, Τούρκους, Έλληνες και Καθολικούς, παραβλέποντας την ύπαρξη επίσης Ισραηλιτών και Τσιγγάνων²⁹.

Στη συνέχεια ο κ. C. Hypert μας ξαφ-

νιάζει λέγοντας ότι όλος ο χριστιανικός πληθυσμός της πόλης είναι βουλγαρικής ή βλαχικής καταγωγής· όμως από τις αμέσως επόμενες παρατηρήσεις του αντιλαμβανόμαστε ότι καταλήγει σ' αυτό το αυθαίρετο συμπέρασμα για την καταγωγή των κατοίκων, μη μπορώντας να εξηγήσει διαφορετικά την παρουσία δίγλωσσων πληθυσμών. Παρατηρεί μάλιστα ότι οι πληθυσμοί αυτοί έχουν βαθιά ελληνική συνείδηση και αποστρέφονται κάθε βουλγαρικό στοιχείο τους, καθώς μας αναφέρει ότι κάνουν όλες τις δυνατές προσπάθειες να εξαφανίσουν μέσω της ελληνικής παιδείας κάθε ίχνος της βουλγαρικής γλώσσας.

Σ' αυτό το σημείο της επιστολής αναφέρεται ένα γεγονός, το οποίο έρχεται σε αντίφαση με τα αμέσως προηγούμενα· συγκεκριμένα, ο Λαζαριστής ιερέας, παρόλο που προηγούμενος παρατηρεί ότι οι δίγλωσσοι πληθυσμοί προσπαθούν να εξαφανίσουν κάθε βουλγαρικό στοιχείο από τη γλώσσα

τους, μας λέει ότι στο μητροπολιτικό ναό έχουν δικαίωμα για τη δική τους λειτουργία και οι Βούλγαροι, οι οποίοι μόλις τότε απέκτησαν δικό τους ιερέα. Η αναφορά αυτή είναι βέβαια εξωπραγματική· ίσως όμως απηχεί πιθανή προσπάθεια της βουλγαρικής προπαγάνδας να εγκαταστήσει στις Σέρρες έναν δικό της ιερέα.

Πέρα από μερικές ασάφειες και ευφάνταστες εξηγήσεις, όπως αυτή της προσέλευσης του ονόματος Σέρρες από το λατινικό όνομα της Δήμητρας, στις παρατηρήσεις του κ. C. Hypert για την εκπαίδευση και την υγεία διακρίνουμε το υψηλό επίπεδο των Σερραίων σ' αυτούς τους τομείς. Επίσης, ο ιδρυτής της ιεραποστολής της Καβάλας μέσα από μία επιστολή κατορθώνει να μας δώσει μία όσο το δυνατό πιο περιεκτική σε ειδήσεις περιγραφή των Σερρών και πετυχαίνει σε μεγάλο βαθμό να μας δημιουργήσει την αίσθηση ότι ταξιδεύουμε μαζί του στην πόλη αυτή.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ιερείς της Ιεραποστολής ή Λαζαριστές: το μοναχικό τάγμα της Καθολικής Εκκλησίας που ίδρυσε το 1625 ο Άγ. Βικέντιος ντε Πωλ.

2. M.N. Ρούσσοσ - Μηλιδώνης, *Ιησουίτες* 291, 299-300, 362.

3. A. Droulez, *Mission Lazariste de Thessalonique*.

4. *Annales de la Mission* 53 (1888), 571-572.

5. A. Droulej, *Mission Lajariste de Thessalonique*, 58-59.

6. *Annales de la Mission* 53 (1888), 573-574.

7. *Annales de la Mission* 59 (1894), 335.

8. *Annales de la Mission* 53 (1888) 54, (1889), 56 (1891), 57 (1892), 58 (1893).

9. *Annales de la Mission* 54 (1889), 84-89.

10. Régie française des tabacs: Γαλλική κρατική επιχείρηση επιφορτισμένη με την παραγωγή, την εισαγωγή και εμπορευματοποίηση των καπνών.

11. Ο Στρυμονικός κόλπος.

12. Στο κείμενο: Nigritta.

13. Rouergue: παλιά ονομασία περιοχής της νότιας Γαλλίας· πρωτεύουσά της η Rodez· σήμερα αποτελεί το νομό της Aveyron.

14. Rogations: Τριήμερες τελετές πριν από την Α-

νάσταση για την ευφορία των καρπών.

15. Kara-Sou Strumitija: ο ποταμός Στρυμών.

16. Takino: η λίμνη τ' Αχινού.

17. Cérés: η θεά Δήμητρα.

18. Ο Πύργος της Ελένης ή αλλιώς Πύργος του Ορέστη.

19. Η σημερινή εκκλησία του Αγίου Νικολάου στην ακρόπολη.

20. Ο ναός των Αγίων Θεοδώρων· κτίστηκε το 1224 πάνω σε παλαιοχριστιανικό ναό· κατά την πυρκαγιά του 1849 ο ναός υπέστη μεγάλες ζημιές και επιδιορθώθηκε τελείως κατά το 1852. Βλ. Π.Θ. Πέννα, *Σέρρες*, 484, 492.

21. Ο Άγιος Γεώργιος ο Κρουνερίτης· μετόχι της μονής του Τιμίου Προδρόμου.

22. «Ο πλαστογράφος που πιάστηκε επ' αυτοφώρῳ».

23. Η μονή του Τιμίου Προδρόμου.

24. Στο σημείο αυτό είναι ολοφάνερη η σύγχυση και η αντίφαση, η οποία υπάρχει στα πληθυσμιακά στοιχεία που μας δίνει ο κ. C. Hypert, καθώς προηγούμενος δεν μας μιλά για Βούλγαρους παρά μόνο για Έλληνες.

26. Αναφέρεται σ' ένα γεγονός πριν από τον ερχο-

μό στις Σέρρες του μητροπολίτη Κωνσταντίνου Βαφείδη (1888-1892), το οποίο δεν γνωρίζουμε: ίσως πρόκειται για την απομάκρυνση από τις Σέρρες του Νικοπόλεως. Βλ. Π.Θ. Πέννα, *Σέρρες*, 474.

27. Το Μάη του 1852 επισκέφθηκε τη μικρή καθολική παροικία των Σερρών ο Λαζαριστής εφημέριος

της Θεσσαλονίκης κ. Joseph Lepavec. Βλ. ΙΑ. Droulez, *Mission Lazariste de Thessalonique*, 33.

28. i.p.d.l.M.: indigne prêtre de la Mission (= ο ανάξιτος ιερέας της Ιεραποστολής).

29. Π.Θ. Πέννας, *Σέρρες* 175.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. *Annales de la Congrégation de la Mission ou recueil de lettres édifiantes, écrites par les Prêtres de cette congrégation et par les Filles de la Charité, paraissant tout les trois* 53 (1888), 54 (1889), 59 (1894).

2. A. Droufej, *Histoire de la Mission Lazariste de Thessalonique 1783-1945*, Istanbul 1945.

3. Π. Θ. Πέννας, *Ιστορία των Σερρών από τη αλώ-*

σεως αυτών υπό των Τούρκων μέχρι της απελευθέρωσης των υπό των Ελλήνων 1383-1913, Αθήναι 1966.

4. Μ. Ν. Ρούσσος - Μηλιδώνης, *Οι Ιησουίτες στον ελληνικό χώρο (1560-1915)*, Αθήνα 1991.

5. *Catalogue des maisons et du personnel de la Congrégation de la Mission 1888-1903*.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Serrés (Macédoine), le t8 mai 1888

MONSIEUR ET TRES HONORÉ PERE,

Votre bénédiction, s'il vous plaît!

Le 7 du courant, j'ai dû rendre à Serrés pour administrer le sacrement de baptême à un enfant et préparer à la communion une jeune fille de quatorze ans. J' ai profité du voyage d' un de mes amis, qui est inspecteur de la régie, pour avoir des gardiens contre les brigands et pour faire gratuitement ce long voyage ordinairement très coûteux. On peut se rendre à Serrés, en partie par mer et en partie par terre, ou par terre seulement. En quelques heures un vapeur autrichien nous débarque dans le golfe d' Orfano, où, après quelques heures passées dans un *han*, nous montons en voiture pour continuer notre route jusqu'à Serrés. Cette ville est éloignée de cinquante kilomètres de la mer. On peut faire ce trajet en sept ou huit heures; mais les rivières grossies et les lacs formés par la pluie tombée les jours précédents nous forcèrent à passer

la nuit dans un gros village, qui s'appelle Nigritta. Nous arrivâmes au moment où les habitants, après la célébration des fêtes de Pâques, se livraient à la danse et aux exercices d'une espèce d'hippodrome, ou des morceaux de planches, attachés autour d'une roue mise en mouvement par le *palliacari* de l'endroit, remplaçaient les chevaux de bois. Tous ces jeux se font sur la place publique au vu et au su de tout le monde. La forme les costumes bariolés des filles et des femmes m'a aussitôt rappelé nos villages du Rouergue. Aussitôt que ces paysans et ces paysannes aperçoivent nos voitures (car nous étions toute une caravane), ils suspendent leurs jeux et s'avancent vers nous pour demander curieusement ce que nous sommes, d' où nous venons et où nous allons. Mais nous nous esquivons, et nous voici dans la maison d' un bon paysan de l'endroit, qui nous donne une généreuse hospitalité. Après avoir mangé une des tranches d'un agneau rôti qu'on nous avait servi tout entier, nous allâmes prendre un peu de repos. Le lendemain nous nous

levâmes de bon matin pour continuer notre route vers Serrés. C'était le 8 mai, journée qui pouvait nous être funeste, comme je vous le raconterai un peu plus bas.

La végétation offrait à l'oeil du voyageur le plus beau spectacle, mais malheureusement les pluies des jours précédents avaient inondé en partie la plaine que nous devions traverser.

A peine avions-nous passé un ruisseau, véritable marais, qu' il fallait se préparer à en traverser d'autres. Quelquefois l'eau atteignait le niveau de la portière de la voiture. Je compris bientôt que ce manège pourrait avoir une issue fatale. Je venais de réciter les litanies des Saints, car c'était le deuxième jour des Rogations, lorsque nous atteignons un grand pont en bois jeté sur le Kara-Sou Strumitza, à l'endroit où ce fleuve se jette dans le lac Takino. Notre cocher, ne pouvant apercevoir l'extrémité du pont à cause du débordement du fleuve, prend en travers une grosse poutre qui se décloue, et notre voiture est renversée, les ressorts sont brisés, et votre serviteur est lancé dans le Kara-Sou. Si notre voiture avait été complètement fermée, nous aurions été asphyxiés par l'eau. J'en fus quitte pour la peur, et pour faire sécher mes habits au soleil. Pendant qu'un riche bey turc nous donnait une généreuse hospitalité dans sa ferme, un de nos gardiens alla chercher une voiture à Serrés dont nous n'étions éloignés que de quelques lieus.

Serrés est le nom corrompu de Cérés. Cette ville était consacrée à la déesse Cérés à cause de la fertilité de son sol. Bâtie sur un monticule, qui se rattache au Rhodope vers le Nord-Ouest, elle voit se déployer à ses pieds la belle plaine qui porte son nom et qui mesure 65 kilomètres de long sur 15 de large.

Entourée de fertiles vallons, Serrés offre aux yeux du voyageur les sites les plus pittoresques. Ce sont des bosquets, des jardins entrecoupés de mille ruisseaux, qui semblent inviter le promeneur à se reposer et à

se-rafraîchir. Aussi de tous côtés on n'aperçoit que cafés champêtres, ou les habitants se rendent, les jours de fête et de dimanche, pour aller respirer l'air frais. La ville elle-même n'offre rien de remarquable; elle porte le cachet de la plus haute antiquité, mais les constructions contemporaines tendent à le faire disparaître. Elle est dominée par un château qui tombe en ruine. Il a été construit à deux époques différentes assez distancées, car les constructions inférieures diffèrent essentiellement des constructions supérieures, les unes en style roman, les autres en byzantin. D'après une inscription grecque qu'on lit sur une tour, ce serait une femme pieuse du nom d'Hélène qui aurait contribué à la construction de ce château. Sur sa plate-forme est une chapelle également en ruine, servant d'abri aux troupeaux qui paissent aux environs de ce château.

Les châtelains pouvaient se rendre par un passage souterrain à l'église métropolitaine, située à 50 mètres plus bas. Cette église datait de l'an 300 de l'ère chrétienne; mais elle est devenue la proie des flammes, il y a quelques années; parmi les débris qui en sont restés, on a recueilli les grosses colonnes en marbre qui soutiennent la coupole de l'église actuelle.

Près de la ville de Serrés est un monastère grec qui porte le nom de Saint-Georges. Un prêtre que je rencontrai me pria de visiter l'église, où il parlait comme sur une place publique. Au dehors, examinant deux peintures à fresque, je ne reconnaissais pas les personnages qu'elles représentaient. «Vous voyez, me dit ce prêtre, les portraits de Marc d'Éphèse et du patriarche Gennade Scholarius.» Aunom de Marc d'Éphèse, je me suis rappelé aussitôt le faussaire pris en flagrant délit au concile de Florence.

Ce Gennade Scholarius est ce patriarche auquel le sultan Mohamet II donna pour siège l'église des Saints-Apôtres, après avoir pris pour lui l'église Sainte - Sophie. C'est ce patriarche qui alla établir le patriarcat au Phanar, après en avoir demandé la

permission à Mahomet II. Au bout de cinq ans, Scholarius, dégoûté de sa dignité, quitta Constantinople et vint se fixer dans le monastère de Saint-Jean-Baptiste, à une heure et demie de Serrés. C'est là qu'il est mort, on y voit encore aujourd'hui son tombeau.

La ville de Serrés a une population de vingt-trois à vingt-cinq mille habitants, turcs, grecs et catholiques. Les chrétiens sont tous Bulgares ou Valaques d'origine. Ils parlent la langue grecque, mais dans les familles la langue bulgare est souvent employée et toujours comprise.

Ils font tous leurs efforts pour oublier leur origine, et les écoles sont le puissant moyen employé pour faire disparaître tout vestige de bulgare. La preuve que cette population était autrefois bulgare, c'est que l'église métropolitaine appartient moitié aux Grecs grécisant et moitié aux Bulgares, qui ont actuellement un pape pour le service religieux.

Puisque j'ai touché la question des écoles, permettez-moi, Monsieur et très honoré Père, de vous en dire un mot. Ces écoles sont fréquentées par dix-sept cents élèves, garçons ou filles. Il y a des cours élémentaires pour les deux sexes et des cours supérieurs qu'on appelle dans le pays gymnases. C'est dans ces gymnases que l'on forme les maîtres et les maîtresses d'école destinés aux villages nombreux qui avoisinent Serrés. Je me suis laissé dire que l'on faisait de bonnes études dans ces établissements. Je ne puis porter aucun jugement sur la question; seulement en visitant les classes des garçons, j'ai assisté à l'explication d'une ode d'Horace. Dans le gymnase des filles, j'ai trouvé un maître donnant à de jeunes demoiselles des leçons de psychologie.

Dans ces divers établissements la propreté et le mobilier laissent beaucoup à désirer. Le cabinet de physique est très pauvre. Néanmoins il possède les principaux instruments propres à cette étude. Je puis dire que tout le corps enseignant, soit chez les

garçons, soit chez les filles, m'a fait une belle réception. Ils sont flattés d'être visités par des étrangers et ils ne craignent pas de leur demander ce qu'ils pensent de leurs écoles.

Le monument le plus remarquable de Serrés et le plus agréable au cœur de saint Vincent est un hôpital, bâti récemment aux frais des gens les plus considérables de l'endroit. On y compte quarante lits. Toute personne malade, n'importe à quelle nationalité ou à quel culte elle appartienne, est acceptée, et soignée par un médecin ayant fait ses études à Paris. Les usages et les règlements de nos hôpitaux y ont été introduits. On voit un dispensaire pour les pauvres. On ne peut que louer de telles œuvres. Mais on ne saurait encore parler d'union avec l'Église romaine: une parole souffrirait pour mettre le feu aux poudres.

Je n'ai pas pu voir l'archevêque grec. Il se trouve à Constantinople. Accusé de former un parti contraire au gouvernement turc, il a été destitué directement par le Sultan, sans avertissement préalable au patriarche grec. Aussi les Grecs de Serrés en sont tellement humiliés, qu'ils se gardent bien d'en parler aux étrangers. C'est la juste punition de cette parole dite déjà depuis longtemps: Plutôt le turban que la tiare.

Inutile de vous dire, Monsieur et très honoré Père, que je suis l'objet de la curiosité publique. Il y a quarante à cinquante ans qu'aucun prêtre latin n'a paru dans l'enceinte des murs de Serrés; mon costume, mon chapeau les étonne. On me demande ce que je suis venu faire. «Peut-être, m'a-t-on demandé, vous voulez vous établir à Serrés?». Une réponse négative ne s'est pas fait longtemps attendre à Serrés.

Nous avons à Serrés vingt-deux catholiques. Je les ai réunis plusieurs fois à la sainte messe, et je leur ai prêché la parole de Dieu. J'ai préparé une jeune fille de quatorze ans à la première communion: j'ai donné toute la solennité possible en semblable circonstance à cette cérémonie.

Quelques communions pascales sont venues me dédommager de mes peines. Je dois néanmoins vous avouer, Monsieur et très honoré Père, que ces catholiques souffrent beaucoup de l'absence du prêtre. Ils finissent par oublier presque tout. Je me considère comme un véritable glaneur dans la vigne du Seigneur. Ce peu de bien, Monsieur et très honoré Père, revient à vous et à la petite Compagnie.

Au moment où nous nous disposons à partir, on expose aux yeux du public quatre têtes de brigands qu'on a tués aux environs de Serrés. C'est un avis donné aux voyageurs. Il me tarde de rentrer. Auparavant, on doit demander quelle est la route la plus sûre. Dans les montagnes où nous devons

passer, on tue un homme sans sourciller. On va même jusqu'à essayer une carabine sur un pauvre malheureux. Si on le manque, on plaint la poudre et la balle.

Je vous demande pardon de cette longue lettre. Mais j'aurai contribué à vous donner quelques renseignements sur cette belle partie de la Macédoine. En vous priant de me bénir et de bénir la mission, veuillez, Monsieur et très honoré Père, agréer les sentiments respectueux avec lesquels je suis,

Votre fils très obéissant,

Hypert,
i.p.d.i.